

Sombos Cambodia

Lærervejledning

1. Materialets opbygning.....	2
2. Materialets formål.....	2
3. Fakta om Cambodia.....	3
4. Cambodias historie.....	4
5. Om elefanter og elefantturisme.....	5
6. Undervisningsforløb.....	6
- Fælles introduktion for alle fag.....	6
- Dansk.....	6
- Kristendomskundskab.....	8
- Natur/teknologi.....	10
7. Forslag til andre fag og supplerende materiale.....	12

1. Materialets opbygning

Sombos Cambodia er et undervisningsmateriale målrettet 1.-4. klasse. Materialet har som omdrejningspunkt en film, der tager eleverne med på rundrejse i Cambodia for at finde elefanten Sombo, hvis historie er tæt sammenvævet med Cambodias historie. På rejsen møder vi forskellige mennesker og miljøer og får indblik i tilværelsen i Cambodia. Du finder filmen på forsiden af websitet www.somboscambodia.dk.

Når eleverne har set filmen, kan de tage turen en gang til ved at klikke på de nummererede bokse øverst på websitet (se screenshot til højre). Hver boks repræsenterer et stop på rejsen. På hvert stop findes en kort tekst, en lille film og et billedgalleri, der tilsammen giver eleverne mere viden om steder, vi kom forbi, og personer, vi traf. Ved hvert stop kan de også teste deres nye viden med tre multiple choice-opgaver.

Alle film er med dansk speak, og alt tekst på websitet kan, ved klik på højtaler-ikonet, blive læst op. Eleverne kan således færdes på websitet på egen hånd.

Du kan som lærer også vælge at anlægge en bestemt vinkel på materialet. I denne lærervejledning får du forslag til et forløb i henholdsvis dansk (s. 6), kristendomskundskab (s. 8) og natur/teknologi (s. 10) samt et overblik over hvordan de relaterer til relevante faglige mål.

2. Materialets formål

Elefanten Sombos historie bliver i dette materiale påskud for at beskæftige os med temaer som levevilkår, dyrevelfærd og bæredygtighed i børnehøjde. Det er materialets formål at give eleverne indblik i kultur og dagligliv i Cambodia og en første fornemmelse for kompleksiteten i at skabe samfundsudvikling. Materialet introducerer eleverne til Cambodia – ikke som noget eksotisk og uforståeligt, men som et land, hvis borgere nok har anderledes levevilkår, end de har, men som alligevel er mulige at identificere sig med, fordi de har de samme ønsker og drømme om en god fremtid som dem.

Sombos historie

Sombo er en elefant, der i årtier bar turister rundt om Cambodias hovedstad Phnom Penhs vartegn, templet Wat Phnom, og med årene blev en næsten lige så stor attraktion som templet selv. Ikke kun fordi elefanten var et smukt og usædvanligt syn midt i en hektisk storby, også på grund af hendes dramatiske livshistorie.

I slutningen af tresserne blev Sombo som unge indfanget i Kardemomme Bjergene for at blive trænet til arbejds- elefant. Hun knyttede sig til sin ejers søn Sin Sorn, og de to voksede op sammen. Under Pol Pots regime blev Sombo og Sin Sorn tvangsforflyttet og skilt ad. Mirakuløst overlevede de begge to de onde år med Pol Pot, og efter intens søgen lykkedes det Sin Sorn at genfinde Sombo.

De følgende år kæmpede Sin Sorn for at klare sig på landet. Til sidst besluttede han at følge urbaniseringsstrømmen til hovedstaden for at prøve lykken der. Men han gik imod strømmen ved at medbringe sin elefant. Det var i starten af firserne, og turister var så småt begyndt at komme til Cambodia. Her så Sin Sorn en mulighed for at tjene penge, og de næste 32 år forsørgede Sombo sin ejer ved at give rideture til turister.

De mange timers daglige vandring på det hårde underlag satte sine spor på Sombos fødder, der slog revner og gik i betændelse. En dyrevelfærdsorganisation fik øje på Sombos lidelser og gik i dialog med Sin Sorn om at give Sombo fri. Det var han umiddelbart ikke meget for - Sombo var jo både hans "søster" og hans levebrød.

Til sidst blev der fundet en løsning, hvor organisationen fik lov at overtage ansvaret for Sombo til gengæld for en økonomisk kompensation til Sin Sorn. Så i 2014 blev Sombo, under stor lokal mediebevågenhed, pensioneret med en folkelig buddhistisk ceremoni. I dag er hun en del af et rehabiliteringsprojekt for elefanter i den skov- og bjergrige provins Mondulkiri i den østlige del af Cambodia.

Find links til YouTube-film om den virkelige Sombo på side 12.

3. Fakta om Cambodia

Navn	Cambodia/Kampuchea
Indbyggertal	Cirka 16 millioner
Areal	181.035 kvadratkilometer, inddelt i 24 provinser. Grænser til Thailand, Vietnam og Laos.
Klima og geografi	Tropisk klima med en gennemsnitstemperatur på cirka 27 grader. Den våde sæson med monsunregn ligger i perioden maj til november. Halvdelen af landet er dækket af skov, det øvrige landskab består af lavland omkring den vigtige Mekong-flod, dens bi-floder og den store sø Tonlé Sap.
Hovedstad	Phnom Penh
Hovedsprog	Khmer
Befolkning	90% khmer, 5% vietnamesere, 1% kinesere, 4% andre etniske minoriteter. Over halvdelen af befolkningen er under 25 år.
Religion	95% theravada buddhister
Styreform	Demokrati med institutionelt monarki (ligesom i Danmark)
Levealder	61 år for mænd og 66 år for kvinder
Analfabetisme	26%
Fattigdom	20% under fattigdomsgrænsen
Indkomst	Cirka 25.000 kr. om året pr. indbygger
Hovederhverv	Turisme; produktion af tøj og tekstil, ris, træ og træprodukter, gummi og cement; fiskeri; udvinding af ædelstene

Den tunge arv fra Khmer Rouge

Under Khmer Rouges rædselsregime mistede Cambodia en hel generation af resursestærke unge med uddannelse. Det retslige opgør med de ledende skikkelser i Khmer Rouge, der endnu er i live, pågår stadig. Men hele skyldsspørgsmålet er ømtåleligt, fordi Khmer Rouges strategi bestod i at tvinge almindelige mennesker til at spionere, stikke, straffe og endda dræbe naboer, venner og familie for selv at slippe for tortur eller henrettelse. Således fik Khmer Rouge skabt en frygtkultur, hvor ingen turde stole på hinanden. Samfundet mistede sin sammenhængskraft, og når den først er tabt, er den svær at genskabe. Det kæmper Cambodia stadig med. Måske er det derfor, de er så glade for og stolte over fx deres konge og deres templer ... og måske også elefanten Sombo har udgjort et lille samlingspunkt af den art?

4. Cambodias historie

1.-6. århundrede	Det hinduistiske kongedømme Funan dominerer området.
6.-8. århundrede	Det nuværende Cambodia er en del af det større Chenla kongedømme.
9.-15. århundrede	Kong Jayavarmer grundlægger Khmer-riget med hovedsæde i nuværende Siem Reap. Tiden udgør Cambodias guldalder med store tekniske og kunstneriske udviklinger og opnaelser.
15.-19. århundrede	Riget bliver skiftevis erobret af Siam (nuværende Thailand) og Vietnam, indtil det i 1863 bliver et fransk protektorat og siden kommer under fransk kolonistyre.
1940erne	Under 2. Verdenskrig besætter Japan Cambodia. Kong Norodom Sihanouk proklamerer i 1945 Cambodias selvstændighed, som Japan anerkender. Men da Japan trækker sig efter krigen, genoptager Frankrig sit protektorat.
1950erne	Cambodianske studerende danner kommunistisk modstandsbevægelse - det senere Khmer Rouge (De Røde Khmerer). Ønsket og kravet om uafhængighed fra Frankrig vokser, og i 1953 bliver Cambodia selvstændigt. Cambodia forsøger at holde sig neutral i Vietnamkrigen.
1960erne	Nord-vietnamesiske baser indenfor Cambodias grænser kompromitterer landets neutralitet, og det fører til sidst til, at USA bombarderer områder i Cambodia.
1970erne	Et meget voldsomt årti bliver indledt med et militærkup, hvor general Lon Nol overtager magten og allierer sig med USA. Det bliver enden på Cambodias forsøg på at holde sig ude af Vietnam-krigen. Nord-vietnamesiske styrker rykker længere ind i landet, og USA besvarer med bombninger. Nord-vietnameserne overgiver erobret land til Khmer Rouge, som nu er blevet til en kommunistiske guerilla-bevægelse, der i disse år vokser sig større og stærkere i opposition til den pro-amerikanske regering. I 1975 overtager Khmer Rouge magten i landet, og indleder med Pol Pot i spidsen en kommunistisk revolution under overskriften "Angka - år 0". Visionen er et kollektivistisk bondesamfund. Bybefolkningerne bliver tvangsforflyttet og tvunget til hårdt arbejde på landet. Samtidig forbyder regimet både religion, uddannelse og alt, der har med det moderne fremskridt at gøre. Revolutionen resulterer i et decideret folkedrab. Mindst 1 million bliver henrettet og lige så mange dør af sult og sygdom, som følge af de ringe levevilkår på landet. I 1979 invaderer Vietnam Cambodia og fortrænger Khmer Rouge til junglen mod grænsen til Thailand, hvorfra de kæmper videre.

1980erne	Kampene mellem Khmer Rouges forskellige fraktioner og den nye regering fortætter hele dette årti og udløser flere humanitære kriser med sult, internt fordrevne og massivt flugt ud af landet.
1990erne	FN-fredsftale underskrives i Paris i 1991, og i 1993 går cambodierne til valg. Resultatet bliver en koalitionsregering, hvor lederne af de to største partier, prins Norodom Ranariddh fra FUNCIPPEC og Hun Sen fra CPP, deler magten. Sen skubber i 1997 Ranariddh ud, så han alene kan have magten.
2000- nu	Cambodia er i nullerne og frem til i dag stadig meget mærket af sin voldsomme og tumultariske nyere historie. Men Cambodia er heldigvis i positiv udvikling og har de seneste to årtier haft en meget høj økonomisk vækst. Især på grund af den voksende turisme og udviklingen af en stor tekstilindustri. Der er dog stadig udfordringer. Fx i forhold til korruption. Hun Sen er fortsat ved magten. Han er i stigende grad blevet kritiseret for en autoritær regeringsførelse. Trods vedtagelsen af en anti-korruptionslov i 2010 er Cambodia et af verdens mest korrupte lande. Adgang til rent drikkevand og lægehjælp er stadig et problem på landet. Cambodia er blandt de 20 lande i verden med flest underernærede børn. Kombinationen af ueksploderede miner og ulovlig skovhugts har gjort det besværligt at anvende jord til dyrkning af afgrøder. Kun en sjettedel af landet er opdyrket. Flere og flere børn kommer i skole, men fattigdom tvinger stadig mange børn til at arbejde for at bidrage til familiens økonomi. Gadebørn og unge piger, der rejser fra landsbyen til de større byer, er nemme ofre for trafficking, som er et udbredt problem i Cambodia.

Angkor Wat

Nord for Siem Reap ligger det store tempelkompleks Angkor Wat, der er Cambodias stolthed og største turistattraktion. Hovedtemplet pryder også landets flag. Templet blev opført i 1100-tallet over en længere periode og med hjælp fra elefanter. Det blev oprindeligt indviet som hinduistisk tempel - i dag er det helligdom for både hinduer og buddhister.

5.0m elefanter og elefantturisme

Der findes to arter af elefanter - den afrikanske elefant og den asiatiske elefant. Sombo er selvsagt en asiatisk elefant. Man kan kende de to elefant-arter fra hinanden på, at den asiatiske elefant har noget mindre ører end den afrikanske. Elefanten kan ikke svede, så den bruger ørerne som nedkølede vifter. Måske er det derfor, at den afrikanske elefants ører er meget større. Den lever nemlig på den åbne skyggefattede savanne, mens den asiatiske elefant lever i skove med adgang til vandløb og søer, hvor den kan køle sig ned.

Både den afrikanske han- og hun-elefant har store stødtænder, mens det hos den asiatiske elefant kun er hannen. Trods forbud mod handel er elfenben fra elefanternes stødtænder i høj kurs på det sorte marked. Krybskytter dræber mere end 30.000 elefanter om året for at få fat i de værdifulde stødtænder. Krybskytteri er en af hovedårsagerne til, at elefantbestanden i Afrika er "sårbar", mens den i Asien er decideret "truet". Den asiatiske elefant er også truet af, at de skove, den lever i, bliver fældet og opdyrket og af elefantturisme. Der lever i dag cirka 400.000 elefanter i den afrikanske natur. I hele Asien er der omkring 35.000 vilde elefanter tilbage, heraf kun et par hundrede i Cambodia.

Traditionen for at tæmme elefanter går flere tusinde år tilbage. Traditionelt blev elefanterne brugt som transportmiddel og til krigsførelse, landbrug og skovning. I dag har mange "mahouter", som elefanttæmmerne kaldes, søgt mod de større byer og attraktioner for at tjene penge på turister. I Cambodia, ligesom i nabolandene, er elefantturisme udbredt. Elefantturisme er problematisk på grund af de barske træningsmetoder, der nødvendigvis går forud for, at det store dyr går med til at lave kunstner for og ride med turister. Kritikere mener, at det er misvisende at tale om at "tæmme" elefanter. Elefanter har vilde instinkter er nemlig så stærke, at man ikke kan tæmme dem. Man kan kun komme til at træne dem, hvis man "knækker

deres ånd" ved at straffe dem med smerte, hvis ikke de adlyder ordrer. Elefanter føder sjældent unger i fangenskab, så en turistelefant er som regel kidnappet fra dens mor som unge, og ikke sjældent sker det, at voksne elefanter bliver dræbt ved tilfangetagelsen. I flere og flere lande, Cambodia inklusiv, er der dog de senere år kommet noget større fokus på turistelefanternes velfærd. Men det er ikke så enkelt, at man bare forbyder elefanter i fangenskab fra den ene dag til den anden. En elefant udgør måske en mahouts eksistensgrundlag, og mange fattige folk lever af at introducere turisterne til dette fascinerende dyr.

Det er et svært dilemma, som elefanten Sombos historie eksemplificerer. Sombos ejers far indfangede Sombo i skoven og trænede hende som arbejdsdyr ifølge traditionen - og sikkert uden at problematisere denne (ligesom vi heller ikke i udbredt grad problematiserer vores måde at opdrætte dyr på her, for "sådan har det jo altid været"). Da turismen voksede, så Sombos ejer en ny forretningsmulighed i Sombo. Og det var nok ikke, fordi han var en særlig ond og grådig mand, at han i første omgang lod Sombo arbejde videre med dårlige fødder, men fordi Sombo udgjorde hans ene indtægtsmulighed som en ældre mand fra landet uden uddannelse.

Rehabiliteringsprojekter, som det Sombo i dag er en del af, findes der en del af i Cambodia. Disse projekter giver ofte turister mulighed for at komme tæt på de tidligere turist-elefanter i deres rette element og er med til at sætte fokus på elefantens truede status. Vi får jo i filmen ikke lov at komme tæt på Sombo, fordi hun skal have fred og ro. Det gør ikke så meget, da det blot er med til at understrege en af pointerne, at elefanter tager skade af at blive revet ud af deres rette element for at underholde turister. Det traditionelle bunong-folk (se boks s. 8), hvis elefanter vi i stedet filmer, har også fundet ud af at tjene penge på dem på en mere bæredygtig og for elefanterne barmhjer-

tig måde. Landsbysamfundet er gået sammen om at tage sig af pensionerede turistelefanter på samme måde som de i ældre tider kollektivt ejede arbejds-elefanter. På den måde har de skabt sig en indtægt med et projekt, der på samme tid oplyser om og forbedrer både elefanternes og deres egne levevilkår (se mere på www.elephantcommunityproject.org).

-
- Vidste du?**
- En elefant kan veje op til 5 ton.
  - Elefanter lever mellem 50 til 70 år.
  - En elefant er gravid i 22 måneder. Elefantungen vejer omkring 100 kilo ved fødslen.
  - Elefanter kan kommunikere med hinanden over afstande op til 10 kilometer.
  - Elefanter spiser 140-270 kilo mad om dagen. De har dårlig fordøjelse og en stor del af maden passerer næsten hel igennem elefanten. Elefantens afføring er derfor fiberrig og har mange anvendelsesmuligheder. Man kan bruge den som brændsel og til at producere biogas og - de mere kreative forslag - til at lave papir og cigarer af. Hvis man fodrer elefanter med kaffebønner, får man efter sigende en bønne, der giver en meget delikat kaffe, ud i den anden ende(!)

6. Undervisningsforløb

I det følgende finder du forslag til undervisningsforløb i dansk, kristendomskundskab og natur/teknologi. Alle forløb starter med den samme introduktion.

Introduktion for alle fag (1-2 lektioner)

1. Start med at placere Cambodia på verdenskortet. Lad en af eleverne udpege Danmark og fortæl, at der er cirka 10.000 kilometer mellem de to lande. Giv en kort introduktion til landet (se afsnittet *Fakta om Cambodia* og *Cambodias historie* s. 3-4). Giv en kort introduktion til elefanten Sombos historie (se boksen *Sombos historie* s. 2).
  2. Se hovedfilmen på klassen. Tag en kort runde med spørgsmål og en snak om, hvilke umiddelbare forskelle - OG ligheder(!) - mellem Danmark og Cambodia, som eleverne bemærker.
  3. Herefter kan du vælge at lade eleverne bruge noget tid på at undersøge websitet selvstændigt. Du introducerer sitets opbygning (se afsnittet *Materialets opbygning* s. 2), hvorefter eleverne selv giver sig i kast med at læse/høre tekster, se flere små film og billeder samt svare på multiple choice-spørgsmålene på hvert stop.
  4. Afsæt 10-15 minutter til at samle op på de spørgsmål, der måtte være opstået hos eleverne, og bed dem referere noget af det, de har lært undervejs.
3. Inddel eleverne i små grupper og tildel hver gruppe en person fra Sombos Cambodia. De skal nu tale sammen om, hvordan, de tror, en almindelig dag i personens liv ser ud. De skal digte videre på de informationer, de får på det relevante stop på www.somboscambodia.dk. Hvis det er svært, kan de også formulere nogle undrespørgsmål (fx *Hvad mon pigen, der sælger lykkefugle, laver, når hun kommer hjem?*).
De større elever kan også forsøge at sætte personkarakteristika på personen.

Sin Sorn, pigen, der sælger lykkefugle, risbonden i Kompong Speu, munken i Elefanttemplet, fiskeren ved floden, cirkusartisten i Phare Ponleu Selpak, guiden ved Angkor Wat, elefanttæmmeren fra bunong-folket.

Hvis du har de større elever, så introducer dem her for begrebet "personkarakteristik".

4. Opstil nogle regler for gruppesamtalen: Eleverne starter med på samme tid at skrive (eller tegne) deres umiddelbare tanker på et stort fælles stykke papir. Derefter taler eleverne på skift om, hvad de har skrevet/tegnet. Måske skal en genstand gå på tur - man må kun tale, når man har genstanden.
5. Saml op på gruppesamtalerne på klassen. Er grupperne kommet frem til realistiske bud på, hvordan hverdagen ser ud for personerne i Sombos Cambodia? Kom ind på, hvordan elevernes egen hverdag er både sammenlignelig med og forskellig fra den. Tag eventuelle undrespørgsmål fra gruppearbejdet op.

6. Eleverne laver hver en tegneserie over den cambodianske persons dag på et stykke A3-papir opdelt i seks kasser - en kasse til *morgen*, *formiddag*, *middag*, *eftermiddag*, *aften* og *nat*. Print eventuelt billeder ud fra gallerierne på www.somboscambodia.dk, som eleverne kan klippe i og bruge i deres produktioner. Lav en udstilling med tegneserierne.

Eller:

Eleverne forbereder en dramatisering af den cambodianske persons dag i hver af grupperne, som de efterfølgende opfører for hinanden. Tænk i rekvisitter (kuffert med genstande kan lejes hos MUNDU, se boks s. 12).

Dansk (3-6 lektioner)

1. Hvis du sprang punkt 3 over i introduktionen, så start med det.
2. Spørg eleverne, hvilke personer de husker fra filmen(e). Skriv op på tavlen. Fx Sombos ejer

Kompetenceområde	Kompetencemål	Færdighedsmål / Vidensmål	Tegn på læring
Læsning	Eleven kan læse enkle tekster sikkert og bruge dem i hverdagsammenhænge	Finde tekst, Fase 2: Eleven kan finde tekster ved at navigere på alderstilpassede hjemmesider / Eleven har viden om sideopbygning på hjemmesider	- Eleven navigerer selvstændigt på somboscambodia.dk
		Tekstforståelse, Fase 1: Eleven kan gengive hovedindholdet af tekster til klasstrinnet / Eleven har viden om fortællende og informerende teksters struktur	- Eleven refererer fra tekster på somboscambodia.dk
		Sammenhæng, Fase 1: Eleven kan forbinde tekstens emne med egen viden, erfaring og ideer / Eleven har viden om samspil mellem tekst og læser	- Eleven giver eksempler på, hvordan miljøet i Sombos Cambodia minder om eller adskiller sig fra hendes eget
		Sammenhæng, Fase 2: Eleven kan forholde sig til tekstens emne / Eleven har viden om enkle refleksionsspørgsmål	- Eleven stiller uddybende spørgsmål til Sombos Cambodia
Fremstilling	Eleven kan udtrykke sig i skrift, tale, lyd og billede i nære og velkendte situationer	Forberedelse, Fase 1: Eleven kan formulere undrespørgsmål / Eleven har viden om enkle idéudviklingsmetoder	- Eleven bidrager med spørgsmål/stikord/tegninger til gruppearbejde
		Fremstilling, Fase 1: Eleven kan udarbejde enkle tekster med billeder og skrift / Eleven har viden om sprogets opbygning i ord og sætninger og om sammenhæng mellem skrift og billede	- Eleven fremstiller en tegneserie inspireret af Sombos Cambodia, hvor tekster og billeder supplerer hinanden
		Præsentation og evaluering, Fase 1: Eleven kan præsentere sit produkt i nære sammenhænge / Eleven har viden om enkle præsentationsformer	- Eleven fortæller på klassen om sin tegneserie, og hvorfor den ser ud, som den gør
Fortolkning	Eleven kan forholde sig til velkendte temaer gennem samtale om litteratur og andre æstetiske tekster	Oplevelse og indlevelse, Fase 2: Eleven kan følge forløbet i en fortælling / Eleven har viden om begyndelse, midte og slutning	- Eleven følger forløbet i Sombos Cambodia
		Perspektivering, Fase 1: Eleven kan sætte tekstens tema i relation til eget liv / Eleven har viden om måder at sammenligne tekster med egne oplevelser	- Eleven reflekterer over, hvordan hverdagen for personer i Sombos Cambodia minder om eller adskiller sig fra hendes egen
Kommunikation	Eleven kan kommunikere med opmærksomhed på sprog og relationer i nære hverdags-situationer	Dialog, Fase 1: Eleven kan veksle mellem at lytte og ytre sig / Eleven har viden om turtagning	- Eleven følger reglerne for gruppesamtalen
		Krop og drama, Fase 2: Eleven kan deltage i rollelege og rollespil / Eleven har viden om dramatiske roller	- Eleven deltager aktivt i opførelsen af dramastykke over den cambodianske persons hverdag

Læsning	Eleven kan læse multimodale tekster med henblik på oplevelse og faglig viden	Sammenhæng, Fase 2: Eleven kan gengive sin forestilling om tekstens situationer og sammenhænge / Eleven har viden om visualiseringsformer	- Eleven digter videre på de informationer, hun får i Sombos Cambodia og forestiller sig, hvordan hverdagen ser ud for personerne i filmen(e)
Fremstilling	Eleven kan udtrykke sig i skrift, tale, lyd og billede i velkendte faglige situationer	Præsentation og evaluering, Fase 1: Eleven kan udføre en mundtlig fremlæggelse / Eleven har viden om metoder til mundtlig formidling	- Eleven fortæller på klassen om sin tegneserie, og hvorfor den ser ud, som den gør
Fortolkning	Eleven kan forholde sig til velkendte temaer i eget og andres liv gennem undersøgelse af litteratur og andre æstetiske tekster	Oplevelse og indlevelse, Fase 2: Eleven kan dramatisere litteratur og andre æstetiske tekster gennem oplæsning og tegning / Eleven har viden om mundtlige, kropslige og billedlige udtryksformer	- Eleven deltager aktivt i forberedelsen af dramastykke over den cambodianske persons hverdag
		Undersøgelse, Fase 2: Eleven kan undersøge personers motiver, konflikter og handlinger / Eleven har viden om personkarakteristik	- Eleven sætter beskrivende karakteristika på personer i Sombos Cambodia
		Vurdering, Fase 2: Eleven kan sammenholde egen tolkning med andres tolkning/ Eleven har viden om fortolkningsmuligheder	- Eleven tager klassekammeraters bud på, hvordan hverdagen ser ud for personerne i Sombos Cambodia, til efterretning
Kommunikation	Eleven kan følge regler for kommunikation i overskuelige formelle og sociale situationer	Dialog, Fase 1: Eleven kan indgå i dialog i mindre grupper / Eleven har viden om samtaleregler	- Eleven følger reglerne for gruppesamtalen
		Dialog, Fase 2: Eleven kan lytte aktivt til andre og følge op med spørgsmål og respons / Eleven har viden om lytteformål og undersøgende spørgsmål	- Eleven indgår aktivt i gruppearbejdet

Et munke-liv

I Cambodia er det almindeligt for drenge at blive buddhistisk munk for en periode. Man opfatter det som en slags almindelig uddannelse. I filmen møder vi munken Ven. På billedet har han lånt kameraet for at filme på munkenes sovesal, hvor der er adgang forbudt for piger.

Livet som munk er rutinepræget. Hver dag starter med morgenbøn klokken 4. Klokken 7, efter rengøring, bad og morgenmad, begynder den daglige undervisning - i Buddhas lære, men også i almindelige skolefag, blandt andet i engelsk. Hen på formiddagen går munkene ud i deres lokalområde for at indsamle mad og donationer og give velsignelser retur. Efter middagsmaden, som er dagens sidste måltid, er det tilbage i skole.

Munken kendes på den gule/orange klædedragt, der en gang var en uattraktiv farve. Den skal nemlig symbolisere munkens beskedne livsførelse. Af samme grund er den syet sammen af flere stykker stof, da det anses som mindre værdifuldt end et helvævet stykke.

Af og til har man rundtomkring set munke i rollen som samfundets vagthund. Munken Ven fortæller, at han rigtigt nok føler et særligt ansvar for samfundet, fordi han er blevet givet denne tid til at studere og sætte sig ind i, hvordan det hele hænger sammen. Denne luksus har fattige mennesker ikke, og derfor mener han, at han er forpligtet til at tale, måske endda protestere (ikke-voldeligt) på deres vegne.

Lige nu bruger Ven sin overskydende energi på, med hjælp fra en amerikansk donor, at oprette en skole for fattige børn i en nærliggende landsby.

Kristendomskundskab (2-4 lektioner)

1. Start med at fortælle lidt om religion i Cambodia generelt. Kom ind på hinduisme (den oprindelige religion), buddhisme (og om at være munk, se boks til venstre) og animisme (repræsenteret ved bunong-folket, se boks til højre), og tendensen til at blande religion (se boks på næste side).
2. Fortæl om Angkor Wat, der jo nok er det mest kendte religiøse symbol i Cambodia (se billedtekst side 4) og se filmen under stop 7 på klassen.
3. Tag en runde på klassen, hvor I snakker om begreberne "hellighed", "symboler" og "ritualer".
4. Inddel eleverne i små grupper og tildel hver gruppe et stop på www.somboscambodia.dk, som de skal undersøge nærmere (måske skal flere grupper arbejde med samme stop, så grupperne ikke bliver for store):
  - Stop 1: "En velsignelse i Phnom Penh"
  - Stop 3: "En munk i Battambang"
  - Stop 7: "En elefanttæmmer i Mondulkiri"
5. Hver gruppe læser/hører teksten på stoppet, ser filmen, kigger på billederne i galleriet og besvarer i fællesskab den lille quiz. Derefter skal de arbejde med følgende spørgsmål:
  - a. Hvilken religion handler det om? (Her er stop 1 lidt svært, for det er faktisk en blanding.)
  - b. Hvad er helligt i den religion?
  - c. Kan du få øje på nogle religiøse symboler? Hvad mon de betyder? (Her er stop 7 lidt svært, da der jo ikke er nogle deciderede religiøse symboler - men pointen, vi leder efter, er netop, at alt - også elefanten - er helligt.)
  - d. Sker der nogle religiøse ritualer? Hvad handler de om? Hvorfor laver man dem?

Bunong-folket

Bunong-folket har beboet Mondulkiri i det østlige Cambodia i flere tusinde år. De udgør majoriteten her, men kun to procent af Cambodias samlede befolkning. Den unikke biodiversitet i denne region af Cambodia skyldes muligvis bunongernes samvittighedsfulde omgang med naturen, som de traditionelt har levet i tæt symbiose med. Deres viden om naturen er blevet overleveret fra generation til generation.

Bunongerne er animister og tror, at alt levende har en sjæl. Ikke bare mennesker og dyr, men også planter. Derfor omgås de naturen med stor respekt. Når man er dybt afhængig af, hvad naturen frembringer, gælder det om at holde sig på god fod med den og ikke gøre den vred.

Elefanten har en særlig status hos bunongerne, der har haft en lang tradition for at anvende elefanter som arbejdsdyr. Men det er kun de bedste af bunongerne, der har fået lov at omgås elefanterne. Elefanten er nemlig et helligt og meget følsomt dyr, og den vil ikke samarbejde med et skidt menneske.

Bunongerne er - ligesom elefanterne - truet af afskovning, der sætter deres måde at leve på under pres og tvinger dem til at finde alternative overlevelsesstrategier.

- e. Er der noget, der minder om religiøse symboler og ritualer, du kender fra kristendommen i Danmark? Inviter evt. en præst til at trække paralleller til kristendommen.
6. Eleverne laver plancher, der forklarer "hellighed", "religiøse symboler" og "religiøse ritualer" i billeder. Find og print dem på nettet eller i gallerierne på www.somboscambodia.dk. Eller tegn selv.

Kompetenceområde	Kompetencemål	Færdighedsmål / Vidensmål	Tegn på læring
Livsfilosofi og etik	Eleven kan udtrykke sig om den religiøse dimension ud fra grundlæggende tilværelsesspørgsmål og etiske principper	Livsfilosofi: Eleven kan udtrykke sig om grundlæggende tilværelsesspørgsmål i forhold til den religiøse dimension / Eleven har viden om grundlæggende tilværelsesspørgsmål, som de kommer til udtryk i religioner og livsopfattelser	- Eleven sætter ord på, hvordan religion er en del af cambodianernes hverdag
		Trosvalg og tilværelsestyndning: Eleven kan udtrykke sig om opfattelser af Gud, tro og mennesker / Eleven har viden om guds- og trosopfattelser	- Eleven skelner mellem de forskellige religiøse udtryk i Cambodia: hinduisme, buddhisme, animisme
Kristendom	Eleven kan udtrykke sig om, hvad kristendom er og om centrale begivenheder i kristendommens historie, herunder folkekirkens betydning i Danmark	Kristne udtryk: Eleven kan genkende centrale symboler, ritualer, musik og salmer / Eleven har viden om centrale symboler, ritualer, musik og salmer	- Eleven trækker paralleller mellem religiøse udtryk i Cambodia og kristendommen i Danmark

Religionsmix

Ved første stop på rejsen besøger vi et lille tempel ved floden i Phnom Penh. Templet her er repræsentativt for, hvordan cambodianere blander religion. I templet findes både hinduistiske og buddhistiske symboler, og ritualerne er ligeledes en blanding.

Et tempel betragtes som gudens bolig, og guden er til stede i form af et billede, en statue eller et symbol. Man tager fodtøjet af, før man træder ind i et tempel, og tilbedelsen af guden foregår ved, at man køber de elementer, som præsterne derefter anvender i et velsignelsesritual.

I ritualerne ingår som regel røgelse, parfume, gule stearinlys, lotusblomster, pengesedler og mantraer. Røgen fra røgelsen symboliserer luft, dens aske er tegn på jord, parfumen på vand, og stearinlys på ild. Lotusblomsten står for renhed, fordi den vokser i mudder og bliver til den smukkeste blomst. Ifølge overleveringen kunne Buddha gå fra fødslen. Da han tog sine første skridt, voksede lotusblomster ud af fodsporene. Derfor symboliserer den også den udvikling, man undergår, når man følger buddhismen. Pengesedler giver man til guden for at betale for velsignelsen, som man modtager ledsaget af vers fra de hellige skrifter, vedaerne, ofte også akkompagneret af trommelyd eller ringen fra en klokke.

I filmen får Eva bundet et rødt armbånd om håndledet - en *Kalava*. Et hinduistisk ritual, som efter sigende bringer lykke og opfylder ønsker. Når armbåndet falder af, går ønsket i opfyldelse.

Natur/teknologi (2-4 lektioner)

1. Start med at bede eleverne beskrive klimaet i Danmark – dagslængde, temperatur og nedbør, årstider.
2. Afhængig af niveau enten forklar eller bed eleverne selv undersøge, hvordan klimaet i Cambodia er anderledes end i Danmark (der findes børnevenlige grafer og diagrammer på www.saadanborjeg.dk/landeprofiler/cambodja).
3. Inddel eleverne i små grupper og tildel hver gruppe et stop på www.somboscambodia.dk, som de skal undersøge nærmere (måske skal flere grupper arbejde med samme stop, så grupperne ikke bliver for store):
  - Stop 2: "En risbonde i Kompong Speu"
  - Stop 4: "En fisker ved floden"
  - Stop 7: "En elefanttæmmer i Mondulkiri"
7. Hver gruppe læser/hører teksten på stoppet, ser filmen, kigger på billederne i galleriet og besvarer i fællesskab den lille quiz. Undervejs skal de lægge mærke til, hvilken rolle vand spiller.
8. Hver gruppe fremlægger på skift, hvad de har lagt mærke til. Skriv op på tavlen og saml op på, hvor vigtig monsun-regnen er for folk i Cambodia (se boks til højre).
9. I snakker videre på klassen om, hvad der sker, når der ikke kommer nok regn. - Så må alle de mennesker, der lever af at dyrke ris og fange fisk finde på en anden måde at tjene penge - hvilke eksempler på måder at tjene penge på har eleverne set i filmen(e) og på www.somboscambodia.dk? Fx salg af lykkefugle og lotusblomster ved templerne, boder med souvenirs og smoothies, arbejde som tuktuk-chauffør eller guide, shows med apsara-dansere eller akrobater eller oplevelser med elefanter.

Gå videre med de større elever:

11. Bed eleverne overveje, hvad ovenstående hverv har til fælles? Hvem er kunden?
12. Mange mennesker lever af turisme i Cambodia. Turismen er rigtig god for landets økonomi, men der er også nogle, der lider under den. Fx turistelefanterne. Bed eleverne overveje hvorfor (se afsnittet *Om elefanter og elefantturisme s. 5*).
13. Fortæl eleverne om elefanter, forskellen mellem den asiatiske og den afrikanske og om, hvad der truer dem (se afsnittet *Om elefanter og elefantturisme s. 5*).
14. Eleverne tegner en asiatisk og en afrikansk elefant og laver en faktaboks til hver.

Den vigtige monsun

Monsun er et vejrsystem, der opstår i tropisk klima omkring ækvator. Monsun-sæsonen er en periode med mange pludslige og kraftige, men som regel forholdsvis kortvarige, regnskyl.

Rigtig mange cambodianere er fuldstændig afhængige af monsun-sæsonens regn. De folk, der lever af fiskeri og bor langs med floder og søer - eller endda på dem i såkaldte flydende landsbyer (som på billedet) - venter med længsel på, at regnen skal komme og få vandet til at stige, så flere fisk svømmer til. Også de folk, der lever af at dyrke ris, ser frem til regnens komme, da ris er en sumpafgrøde, som kun kan gro i meget våd jord.

Regnens komme er så glædelig en begivenhed, at man hvert år fejrer den med en vandfestival, hvor man blandt andet sprøjter vand på hinanden på gaden.

Kompetenceområde	Kompetencemål	Færdighedsmål / Vidensmål	Tegn på læring
Perspektivering	Eleven kan genkende natur og teknologi i sin hverdag	Vand, luft og vejr: Eleven kan fortælle om sammenhænge mellem Sol, døgn og årstider / Eleven har viden om karakteristika ved årstider i Danmark	- Eleven beskriver klimaet i Danmark
Kommunikation	Eleven kan beskrive egne undersøgelser og modeller	Ordkendskab: Eleven kan mundtligt og skriftligt anvende enkle fagord og begreber / Eleven har viden om enkle fagord og begreber	- Eleven forklarer, hvad monsunregn er

Perspektivering	Eleven kan relatere natur og teknologi til andre kontekster	Perspektivering i naturfag, Fase 1: Eleven kan relatere viden fra natur/teknologi til andre regioner / Eleven har viden om regionale forskelle og ligheder i natur og teknologi	- Eleven forklarer forskellen mellem klimaet i Danmark og Cambodia
		Mennesket, Fase 1: Eleven kan sammenligne egne levevilkår med andres / Eleven har viden om levevilkår forskellige steder i verden	- Eleven sætter ord på, hvordan mængden af regn har direkte betydning for mange cambodianeres levevilkår, mens det har mindre betydning for de fleste danskere
		Naturen lokalt og globalt, Fase 1: Eleven kan fortælle om dyre- og planteliv andre steder på Jorden / Eleven har viden om naturområder	- Eleven fortæller om elefanter og deres naturlige levesteder i både Cambodia/Asien og Afrika
Kommunikation	Eleven kan beskrive enkle naturfaglige og teknologiske problemstillinger	Naturen lokalt og globalt, Fase 2: Eleven kan fortælle om landskabets udvikling gennem tiden / Eleven har viden om menneskets påvirkning af naturområder gennem tiden	- Elever fortæller, at skovrydning er et stort problem for både mennesker og dyr i Cambodia
		Ordkendskab, Fase 1: Eleven kan mundtligt og skriftligt anvende centrale fagord og begreber / Eleven har viden om fagord og begreber	- Eleven forklarer, hvad det vil sige, at elefanter er truede

6. Forslag til andre fag og supplerende materiale

Elementer af materialet kan også fint lægge op til aktiviteter i andre fag end de tre forløb beskrevet i det foregående.

I **hjemkundskab** kan du bede eleverne lægge mærke til, hvad og hvordan man spiser i Cambodia. I kan også selv forsøge jer med nationalretten. - Hvis du googler *cambodian amok* finder du masser af opskrifter på denne traditionelle karryret.

I **billedkunst** kan eleverne lave modeller eller billeder af by- og landskaber, som de har set i Sombos Cambodia. Læg mærke til, hvordan cambodianske børn selv afbilleder deres miljø på et af billederne i galleriet på stop 5.

I **engelsk** kan de større elever lytte til, hvordan munken Ven (stop 3) taler engelsk og måske finde andre eksempler på engelsk med asiatisk accent på YouTube. Munkene er blandt de få, der kan tale engelsk i Cambodia, og de vil som regel gerne i snak med turister, fordi det er en anledning til at træne deres engelsk-kundskaber.

Vi lancerede Sombos Cambodia med en række **gæstelærerbesøg**. Her er det 2.B på Thyregod Skole, der quizzet på deres nye viden. Vil du også have besøg? Se www.mundu.dk/sombos-cambodia. FOTO: Jim Hoff, Give Avis.

Referencer

På websitet **Sådan Bor Jeg** finder du en landeprofil på Cambodia med masser af data på landet samt portrætter af to cambodianske børn:
www.saadanborjeg.dk/landeprofiler/cambodja

På **Folkedrab.dk** kan du få ingående viden om begivenhederne før, under og efter Khmer Rouge. Sitet er målrettet de ældste klassetrin, så det er mest til din egen baggrundsviden.

Den virkelige **Sombo på YouTube:**

- Sombos ejer Sin Sorn fortæller sin og Sombos historie: <https://youtu.be/031mTq3qEic>
- Billeder af en haltende Sombo med sandaler midt på en befærdet vej i Phnom Penh: <https://youtu.be/-7dpN8EfHFc>
- Film om Sombos pensionering: <https://youtu.be/uqjUoTSXp58> og <https://youtu.be/LKiAH6vIXIs>

(Sombo går tit under navnet Sambo på YouTube, men hendes oprindelige cambodianske navn er Sombo. For nylig døde en turistelefant ved navn Sambo ved Angkor Wat af udmattelse og overophedning. Det er ikke den samme elefant.)

Lån en kuffert

Du kan leje en kuffert med ting og sager fra vores rejse rundt i Sombos Cambodia. Genstandene i kufferten har direkte relation til de stop, vi gør, og de folk, vi møder undervejs. Der er fx røgelsespinde og lotusblomster fra templet i Phnom Penh; orange munkeklæder, som dem munken Ven bærer; risbonden Lieps skarpe le og store solhat; aviser, skolebøger, krydderier, musik og meget andet. Kufferten er fortrinlig til at sætte nogle flere sanser på arbejdet med materialet.

Det koster 200 kr. + fragt at låne kufferten i cirka 14 dage. Se mere her: www.mundu.dk/mundu_projekt/cambodia.

Bag Sombos Cambodia

Sombos Cambodia er produceret af MUNDU – center for global dannelse. MUNDU er en uafhængig organisation, der arbejder for at fremme global dannelse, blandt andet gennem undervisningsprojekter målrettet grundskolen. Få mere at vide om MUNDU og vores øvrige tilbud på www.mundu.dk

Undervisningsmateriale: Eva Leth Hansen og Jeanette Westh

Layout: Jeanette Westh

Filmoptagelse og redigering: Jeanette Westh

Fotos: Susanne Pascal

Speak: Mille Sjøgren, Millespeak

Animation, lyd, musik, webdesign og illustrationer: Henrik Malmgren, GoodJobStudios

Webudvikling: Johan Ström, Swedish Boy Productions

Med økonomisk støtte fra Danidas Oplysningsbevilling og CISUs Oplysningspulje.

DANIDA

